

Marazopoulos, Petros; Sevastikoglou, Eirini

Λογοτεχνικό έτος Άλκης Ζέη : συνέντευξη με την Ειρήνη Σεβαστίκογλου για τη ζωή και το έργο της μεγάλης Ελληνίδας δημιουργού

Neograeca Bohemica. 2023, vol. 23, iss. [1], pp. 146-150

ISSN 1803-6414 (print); ISSN 2694-913x (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/NGB2023-23-8>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79635>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20240228

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Λογοτεχνικό έτος Άλκης Ζέη: Συνέντευξη με την Ειρήνη Σεβαστίκογλου για τη ζωή και το έργο της μεγάλης Ελληνίδας δημιουργού

Πέτρος Μαραζόπουλος – Ειρήνη Σεβαστίκογλου

<https://doi.org/10.5817/NGB2023-23-8>

Στις αρχές του 2023 και μέσω μιας λιτής ανακοίνωσης, το ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού ανακήρυξε το 2023 ως «Λογοτεχνικό έτος Άλκης Ζέη», με αφορμή τη συμπλήρωση ενός αιώνα από τη γέννηση της δημοφιλούς Ελληνίδας λογοτέχνιδας. Παράλληλα με την καθόλα τιμητική πράξη, ανακοινώθηκε επίσης η διοργάνωση μιας σειράς εκδηλώσεων – καθ’ όλη μάλιστα τη διάρκεια του 2023 – με απώτερο σκοπό την απόδοση φόρου τιμής στο σημαντικό έργο της Άλκης Ζέη. Όπως είναι γνωστό, η Ζέη γεννήθηκε το 1923 και αποτελεί μια σημαντική γυναικεία λογοτεχνική φωνή του ελληνικού 20^{ου} αιώνα, με το έργο της να απευθύνεται κυρίως στο παιδικό και εφηβικό αναγνωστικό κοινό, αλλά να έχει διαβαστεί εξίσου και από ενήλικες. Μεταξύ των σημαντικότερων λογοτεχνικών κειμένων της ξεχωρίζουν *Το καπλάνι της θιτρίνας* (1963), *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου* (1971), *Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα* (1987) και *Με μολύβι φάμπερ νούμερο δύο* (2013).

Ο λογοτεχνικός κόσμος της Ζέη αφορμάται από σημαντικές ιστορικές στιγμές του ελληνικού και του ευρωπαϊκού 20^{ου} αιώνα, προσωπικά βιώματα, όπως και πλείστες αυτοβιογραφικές αναφορές, ενώ η μυθοπλασία συναντάται με τα ιστορικά συμφραζόμενα που καθόρισαν τη σύγχρονη Ελλάδα, όπως η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά, η γερμανική κατοχή και ο δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, η ελληνική Αντίσταση, ή και η Απριλιανή Δικτατορία. Πολλά από τα κείμενα της Ζέη θεωρούνται πλέον κλασικά έργα της ελληνικής, και ευρύτερα της παγκόσμιας, λογοτεχνίας που απευθύνεται στα παιδιά, με τις μεταφράσεις των έργων της, τις συνεχείς επανεκδόσεις των κειμένων της και τις σημαντικές βραβεύσεις του έργου της να αποδεικνύουν τόσο την ποιότητα των μυθιστορημάτων της, όσο και την αποδοχή του έργου της από τους αναγνώστες. Μάλιστα, το έργο της συγγραφέως αναγνωρίστηκε και στο εξωτερικό, με τα βιβλία της Ζέη να γίνονται επί της ουσίας μέσω διάδοσης διάφορων όψεων της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας σε ένα ευρύτατο λογοτεχνικό κοινό.

Η θεματολογία των κειμένων της εξετάζει, μεταξύ άλλων, την Ελλάδα του σύγχρονου παρελθόντος, τις κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές συνθήκες του ελληνικού κόσμου, καθώς και τη ζωή των πολιτικών προσφύγων στην αναγκαστική υπερορία. Όσον αφορά, δε, τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του έργου της συγγραφέως, θα πρέπει να αναφερθούμε στη διαπλοκή μεταξύ ιστορικών στιγμών και προσωπικής μαρτυρίας, στη γλωσσική αρτιότητα των κειμένων της,

όπως επίσης και στην παρουσία του χιούμορ σε αυτά· στα τελευταία κείμενά της, η Ζέη ασχολήθηκε με σύγχρονα ζητήματα των κοινωνιών, όπως η μετανάστευση, η περιθωριοποίηση, η πολυπολιτισμικότητα, καθώς και με διάφορα κοινωνικά προβλήματα, όπως η εξάρτηση εφήβων από ναρκωτικές ουσίες.

Αναγνωρίζοντας λοιπόν τη λογοτεχνική και πολιτιστική σημασία του λογοτεχνικού έργου της Ζέη, και στα πλαίσια της ανακήρυξης του 2023 ως «Λογοτεχνικού Έτους Άλκης Ζέη», πλήθος σχετικών εκδηλώσεων έλαβαν χώρα, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται άλλωστε και μια τάση επανεκδόσης των σημαντικότερων έργων της συγγραφέως, κείμενα που επανεκδόθηκαν μάλιστα σε συλλεκτικές εκδόσεις και εμπλουτίστηκαν από προλόγους εγνωσμένης αξίας ακαδημαϊκών ή και λογοτεχνικών κριτικών. Πρέπει επίσης να επισημανθεί πως το Υπουργείο συγκρότησε μια υπεύθυνη ομάδα εργασίας που προχώρησε στη διοργάνωση πλήθους ενδιαφερόντων εκδηλώσεων. Η ομάδα αυτή αποτελούνταν μάλιστα από σημαντικά ονόματα του ελληνικού πολιτιστικού και ακαδημαϊκού χώρου, όπως η Ελένη Δουνδουλάκη, ο Φίλιππος Τσιμπόγλου, ο Πέτρος Σεβαστίκογλου, η Χριστίνα Ντουινιά, η Μελπομένη Κανατσούλη, ο Αθανάσιος Αγάθος, η Βασιλική Νίκα, ο Πλάτωνας Μαυρομούστακος, και η Σίσσυ Παπαθανασίου.

Ανάμεσα στις αφιερωματικές εκδηλώσεις προς τιμήν της Ζέη, ξεχώρισε η έκθεση στο Μουσείο Μπενάκη με τίτλο *Άλκη Ζέη 1923–2020. Ο μεγάλος περίπατος της Άλκης*, η οποία πραγματοποιήθηκε μεταξύ 16 Μαρτίου και 30 Απριλίου 2023. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Μουσείου, μέσω της εν λόγω έκθεσης «απεικονίζονται οι δεκαετίες της ζωής και του έργου της τιμώμενης συγγραφέως, αναδεικνύεται η σχέση της με τον δημόσιο βίο της χώρας και της εποχής της και αποκαλύπτονται οι σχέσεις συνάφειας ανάμεσα στο έργο της και στη σύγχρονη Ιστορία». Στην έκθεση συμπεριλήφθηκε σπάνιο φωτογραφικό υλικό από τη ζωή της Άλκης Ζέη, ενώ διοργανώθηκε επιπλέον πλήθος παράλληλων εκδηλώσεων, όπως, παραδείγματος χάριν, η σειρά συναντήσεων υπό τον τίτλο *Οι φίλοι για την Άλκη*. Στις συναντήσεις αυτές, άνθρωποι που είτε γνώρισαν προσωπικά τη συγγραφέα, είτε μελέτησαν το έργο της σε βάθος εξέτασαν όψεις του λογοτεχνικού έργου της Ζέη στο πέρασμα των δεκαετιών, συζήτησαν τη σχέση της συγγραφέως με τον ελληνικό δημόσιο βίο, θύμισαν τους σταθμούς της μυθιστορηματικής ζωής της και εστίασαν στη σημασία της σύγχρονης Ιστορίας για το έργο της. Τέλος, η ταινία-ντοκιμαντέρ που προβλήθηκε στα πλαίσια της έκθεσης με τίτλο *Ο μεγάλος περίπατος της Άλκης* αφορά μια κινηματογραφική αποτύπωση της ζωής και του πλούσιου έργου της Ζέη, σε σκηνοθεσία Μαργαρίτας Μαντά, η οποία συνεργάστηκε με τον γιο της συγγραφέως, Πέτρο Σεβαστίκογλου.

Αναμφίβολα ενδιαφέρουσες υπήρξαν και οι συναφείς δράσεις που διοργανώθηκαν σε σχολεία στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, κάτω από τον τίτλο

Μαραθώνιος Ανάγνωσης. Στις συγκεκριμένες εκδηλώσεις, στις οποίες υπολογίζεται ότι συμμετείχαν πάνω από 30.000 μαθητές και μαθήτριες, το σύγχρονο παιδικό και εφηβικό αναγνωστικό κοινό όχι μόνον ήρθε σε επαφή με το έργο της Ζέη, αλλά συμμετείχε σε διάφορες παράλληλες δραστηριότητες με τελικό στόχο τη βαθύτερη είσοδό του στον χώρο του βιβλίου και της ανάγνωσης. Σημαντική παράμετρος των τιμητικών εκδηλώσεων υπήρξε επιπρόσθετα το γεγονός ότι η Ζέη τιμήθηκε και στη *Διεθνή Έκθεση Βιβλίου της Μπολόνια*. η εκδήλωση, η οποία έλαβε χώρα ανάμεσα στις 6 και 9 Μαρτίου του 2023, αποτέλεσε σημαίνουσα τιμή προς το έργο της συγγραφέως, ειδικότερα αν ληφθεί υπόψη πως η Ελλάδα συμμετείχε στην έκθεση αυτή ως «τιμώμενη αγορά». Κοντά στα ανωτέρω, το έργο της Ζέη συζητήθηκε στη συγκέντρωση των ομογενειακών σχολείων στην Κωνσταντινούπολη, όπως επίσης και στις εκθέσεις βιβλίου στο Παρίσι και στο Λονδίνο. Ολοκληρώνοντας την καταγραφή των τιμητικών εκδηλώσεων σχετικά με το έργο της Ζέη, δε θα πρέπει να παραλείψουμε μια αναφορά στην ανανεωμένη, επίσημη ιστοσελίδα για τη συγγραφέα, alkizei.com. Εκεί, ο επίδοξος αναγνώστης βρίσκεται μπροστά σε πλήθος πληροφοριών, ενώ μπορεί να ενημερωθεί αναφορικά με τις προαναφερθείσες εκδηλώσεις, να διαβάσει αρθρογραφία που εξετάζει τη ζωή και το έργο της Ζέη, καθώς και να βρει συγκεντρωτικές αναφορές στον βίο, στις τιμητικές διακρίσεις, αλλά και στις εκδόσεις των βιβλίων της συγγραφέως.

Σε αυτή τη σημαίνουσα, ιστορικής σημασίας, στιγμή αναγνώρισης του λογοτεχνικού έργου της Άλκης Ζέη, επικοινωνήσαμε με την κόρη της, Ειρήνη Σεβαστίκογλου, η οποία δέχτηκε να μας μιλήσει τόσο σχετικά με τις δικές της αναμνήσεις από τη συγγραφέα, όσο και αναφορικά με την κληρονομιά του έργου της μητέρας της στο σύγχρονο αναγνωστικό κοινό. Έτσι, παραθέτουμε αυτούσιο το κείμενό της, στο οποίο ενσωματώνονται μνήμες της από την κοινή ζωή με τους γονείς της, από τις εναλλαγές μεταξύ Τασκένδης, Μόσχας, Παρισιού και Αθήνας – πόλεις στις οποίες βρέθηκε η οικογένεια σε διάφορες φάσεις του 20^{ου} αιώνα – αναμνήσεις οικογενειακών στιγμών, καθώς και η προσωπική αποτίμηση της Ειρήνης Σεβαστίκογλου όσον αφορά το οικογενειακό περιβάλλον, τις κοινωνικές ανησυχίες της μητέρας της και βέβαια τα ιστορικοπολιτικά γεγονότα που επηρέασαν το συγγραφικό έργο, τον χαρακτήρα, αλλά και τον ευρύτερο τρόπο σκέψης της Άλκης Ζέη:

Λέγομαι Ειρήνη Σεβαστίκογλου, είμαι κόρη της Άλκης Ζέη και του Γιώργου Σεβαστίκογλου και με την ευκαιρία της επετείου των 100 χρόνων από τη γέννηση της Άλκης και των 110 χρόνων από τη γέννηση του Γιώργου που εορτάζουμε το 2023, θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας μερικές αναμνήσεις από τη ζωή μου μαζί τους και ιδιαίτερα με την Άλκη, με αφορμή την προκήρυξη του λογοτε-

χνικού έτους Άλκης Ζέη από το Υπουργείο Πολιτισμού της Ελλάδας. Η Άλκη και ο Γιώργος είναι πρόσωπα αναφοράς για την καλλιτεχνική ζωή της Ελλάδας και όχι μόνο. Η Άλκη είναι γνωστή σε γενεές ολόκληρες που μεγάλωσαν με τα βιβλία της και αυτό είναι μια εμπειρία που με συγκινεί πολύ να μοιράζομαι όχι μόνο με τον αδελφό μου και τα παιδιά μου αλλά και με χιλιάδες αναγνώστες ανά τον κόσμο εφόσον μερικά από τα βιβλία τις έχουν μεταφραστεί σε 20 με 30 γλώσσες.

Όσο για τον πατέρα μου, αν είναι λιγότερο γνωστός στο ευρύτερο κοινό, το έργο του είναι σημείο αναφοράς μέχρι σήμερα, με το θεατρικό του έργο Αγγέλα που είναι από τα πιο πολυπαιγμένα του σύγχρονου ελληνικού ρεπερτορίου. Επίσης αναφέρεται τακτικά, από Έλληνες και Γάλλους ανθρώπους του θεάτρου, σαν δάσκαλός τους, παρόλο που έχει φύγει από τη ζωή από το 1990. Η Άλκη έφυγε το 2020. Οι γονείς μας δεν ήταν καθόλου οι παραδοσιακοί γονείς της εποχής εκείνης, μπορώ να πω όμως πως ήταν για μας οι καλύτεροι. Ανοιχτόμυαλοι, χωρίς ίχνος συντηρητισμού, ιδιαίτερα στην εφηβεία μας, και με απέραντη εμπιστοσύνη πως θα τα καταφέραμε σαν παιδιά και σαν οικογένεια στις διάφορες περιπέτειες της ζωής μας. Ξεκινώντας για μένα από την Τασκένδη, όπου γεννήθηκα το 1955 και όπου είχε βρεθεί ο πατέρας μου με τους Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες μετά το τέλος του Εμφυλίου στην Ελλάδα και την ήττα του Δημοκρατικού στρατού και όπου ξαναβρέθηκα με τη μητέρα μου μετά από έξι χρόνια κατά τα οποία είχε ζήσει φυλακή, εξορία και ένα σωρό περιπέτειες που τις διηγείται στην Αρραβωνιαστικά του Αχιλλέα. Μετά ζήσαμε στη Μόσχα, όπου γεννήθηκε ο αδελφός μου το 1959 και στη συνέχεια στην Αθήνα για δυο μόλις χρόνια μέχρι το 1967 και το πραξικόπημα που μας έστειλε στο Παρίσι. Και τα καταφέραμε αλλάζοντας χώρες, γλώσσες, σχολεία, χάνοντας τις παρές μας αλλά παραμένοντας πάντα πολύ ευωμένοι σαν οικογένεια.

Αναλογίζομαι και ευγνωμονώ την τύχη για τους γονείς που είχαμε. Ήταν για μας οι γονείς μας αλλά και συγχρόνως φίλοι μας με τους οποίους παίζαμε πολύ, φτιάχναμε ιστορίες βασιζόμενες στις δικές τους παιδικές αναμνήσεις, του Γιώργου από την Κωνσταντινούπολη όπου μεγάλωσε και της Άλκης από τη Σάμο, το ωραιότερο μέρος στον κόσμο όπως το περιγράφει στο Καπλάκι της βιτρίνας. Την Άλκη την είχαμε πιο πολύ σαν φίλη (ο Γιώργος ήταν κατά κάποιον τρόπο ο ενήλικας μέσα στο δωμάτιο), δεν τη φωνάζαμε ποτέ μαμά αλλά Κούλι, από το Αλκούλι, που ήταν το παιδικό της παρατσούκλι που της έμεινε στον στενό οικογενειακό και φιλικό κύκλο σε όλη της τη ζωή. Μέχρι και τα παιδιά μου και οι φίλοι τους δεν την έλεγαν γιαγιά αλλά Κούλι. Πιστεύω πως τα παιδικά της χρόνια στη Σάμο με την αδελφή της κοντά στον παππού και τις θείες τους καθόρισαν τη μετέπειτα στάση της στη ζωή και την πορεία της σαν συγγραφέα. Έζησαν εκεί 4-5 χρόνια μακριά από τους γονείς τους που

έμεναν στην Αθήνα γιατί η μητέρα τους αρρώστησε με φυματίωση και έτσι έστειλαν τις μικρές στη Σάμο κοντά στον σοφό παππού, μελετητή των αρχαίων συγγραφέων, φιλελεύθερο και προοδευτικό που τους άφηνε τη μεγαλύτερη ελευθερία.

Μεγαλώνοντας χωρίς το παραδοσιακό οικογενειακό πρότυπο – με τον μπαμπά και τη μαμά – η Άλκιε έφτιαχνε τη δική της οικογένεια με φίλες/φίλους με τους οποίους δημιουργούσε πολύ δυνατούς δεσμούς που της κρατούσαν όλη της τη ζωή. Έχει μιλήσει πολύ η ίδια για τη σημασία της φιλίας στη ζωή της, για τις παλιές φίλες όπως με την παιδική της φίλη και συνομήλικη, συγγραφέα Ζωρζ Σαρή, που συμπληρώνονται επίσης τα 100 χρόνια από τη γέννησή της. Κατάφερε να συντηρήσει τις παλιές φίλες ενάντια στον χρόνο και τις αποστάσεις και έφτιαχνε διαρκώς καινούριες με ανθρώπους όλων των γενεών γυρίζοντας την Ελλάδα και τον κόσμο στα ταξίδια της καλεσμένη σε σχολεία, συνέδρια, εκθέσεις και παρουσιάσεις των βιβλίων της. Η απουσία της μητέρας της στα παιδικά της χρόνια την έκανε αργότερα να μας συμπεριφέρεται όχι τόσο σαν μαμά, αλλά σαν φίλη, σχεδόν συνομήλικη, στον αδελφό μου και σε μένα αλλά και γενικότερα με τα παιδιά με τα οποία επικοινωνούσε με εντυπωσιακή αμεσότητα και στη ζωή και μέσα από τα βιβλία της. Εξάλλου, σε πολλά από τα παιδικά μυθιστορήματά της οι γονείς είναι απόντες και οι φίλοι έχουν πρωτεύοντα ρόλο. Ήταν τόσο πιστή διαχρονικά στις φίλες της που και για μας είναι σαν οικογένεια και έτσι συντηρούμε και εμείς τους δεσμούς, θρυσκόμαστε, τη μνημονεύουμε, τα λόγια της, τις ιστορίες της, το χιούμορ της που δεν της έλειψε ποτέ και πάνω απ' όλα την πίστη της στην «καλή πλευρά» του ανθρώπου. Παρ' όλη την απογοήτευση από την εξέλιξη των καταστάσεων στον κόσμο και την πολιτική αντιμετώπισή τους πίστευε πάντα σε έναν αριστερό ουμανισμό, όπως και ο Γιώργος. Μέσα από τις κουβέντες μας γι' αυτούς είναι πάντα ζωντανοί ανάμεσά μας.